

Ο αρραβώνας και ο γάμος του Παπακώστα

Στα γράμματα που στέλνει ο Παπακώστας στους φίλους του το καλοκαίρι του 1914, ανάμεσα στ' άλλα, αναφέρεται σίγουρα και στους αρραβώνες του που έγιναν στις 14 Ιουνίου με τη Μαρία, το γένος Δ. Γαγάρα, ετών 20. Παραθέτουμε ολόκληρη τη σημείωση που αφορά σ' αυτό το γεγονός:

«Έξοδα διά τας εραβόνας 1914 Ιουνίου

σκέπη, κοκάκια, και στραγάλια

δρ. 9,10

ένα δακτυλίδι

25

ένα φλωρί μεγάλο

50

μία καδένα	8
ένα μικρό φλωρί κέρασμα	7
μία ομπρέλα	5».

Το ποσό των 100 και πλέον δραχμών που αφιερώθηκε γι' αυτή την τελετή (και που ισοδυναμεί με τέσσερις λίρες Αγγλίας ή με 40 ημερομίσθια περίπου) αποτελεί ένα μέρος μόνο των συνολικών εξόδων που δαπανήθηκαν στη διάρκεια της τριετούς διαδικασίας των γαμηλίων ανταλλαγών. Τα χρυσαφικά, η σκέπη και τα κοκάκια από μετάξι, καθώς και η ομπρέλα, είναι στη Θεσσαλία τα απαραίτητα δώρα που λαμβάνει η μελλοντική από τον μέλλοντα σύζυγό της. Η σκέπη και τα κοκάκια είναι το στοιχείο εκείνο που συντελεί στη μεταβολή της εξωτερικής εμφάνισης και χαρακτηρίζει την παντρεμένη γυναίκα: μέχρι το γάμο έχει τα μαλλιά μαζεμένα σε «κότσο», ενώ μετά το γάμο πλέκει κοτσίδες, τις οποίες αφήνει ελεύθερες καλύπτοντας το κεφάλι με τη σκέπη.

Η καταγραφή των εξόδων συνεχίζεται μετά από 15 μέρες μέχρι το Πάσχα του 1915.

«Ιουνίου 30 κέρασμα	δρ.	2
Ιουλίου 17 κέρασμα		2
Αυγούστου 15 κέρασμα		2
Νοεμβρίου 28 κέρασμα η μητέρα		1
Δεκεμβρίου 26 κέρασμα εγώ		2
1915 Φεβρουαρίο 1 κέρασμα		2
διά γλίμισμα και χαλβά		8
το Πάσχα σκέπη και κοκάκια		12
έτερα λιανόματα ³⁵		5
διά λαμπάδα		2
διά παπούτσια		16
κέρασμα του Ευριπίδη		1
διά παντόφλες		7
Μαρτ. 24 το Πάσχα κέρασμα		<u>1</u>
		169,10».

Η πολύτιμη αυτή καταγραφή, μοναδική στο είδος της απ' ό,τι ξέρουμε, μας επιτρέπει να δούμε το δημογραφικό γεγονός του γάμου ως την ένωση δύο οικογενειών, για την πραγματοποίηση της οποίας προβλέπεται μια διαδικασία ανταλλαγών. Δεν πρόκειται εδώ για την «τιμή της νύφης», έννοια πολύ αγαπητή στους εθνολόγους-ανθρωπολόγους. Ο θεσμός της προίκας —αρκετά

35. λιανόματα = μικροπράγματα.

μελετημένος από ιστορικούς και εθνολόγους στη Δύση, αλλά πολύ λίγο στη χώρα μας— αποτελεί μια κοινωνική πραγματικότητα και στη σύγχρονη Ελλάδα και η Ραψάνη δεν αποτελεί εξαίρεση. Ο Παπακώστας πήρε προίκα 1.000 δρχ. από την οικογένεια της Μαρίας το 1917. Με το ημερολόγιό του λοιπόν μας δίνει τη δυνατότητα να αναπτύξουμε περαιτέρω τον προβληματισμό σχετικά με τις γαμήλιες ανταλλαγές. Μπορούμε έτσι να δούμε πώς φτιάχεται ένα συμπεθεριό.

Στα χρυσαφικά των αρραβώνων έρχονται να προστεθούν τα «κεράσματα» σε χρήματα, που γίνονται όχι μόνο στις μέρες των εορτών, όπως ο Δεκαπενταύγουστος και τα Χριστούγεννα, αλλά ακόμα και με την ευκαιρία διαφόρων συναντήσεων των δύο οικογενειών. Τα κέρασματα απευθύνονται πάντα στη μελλονύμφη και δεν προέρχονται μόνο από το μελλόγαμπρο προσωπικά, αλλά απ' όλη την οικογένειά του, καθώς και από τους πιο στενούς του συγγενείς. Έτσι, εκτός από το κέρασμα της μητέρας του Παπακώστα (πιθανότατα για την ονομαστική γιορτή του Νοεμβρίου), η Μαρία έλαβε κι άλλα κέρασμα-τα από τους συγγενείς του Παπακώστα.

Το «γλίκισμα και χαλβά», που διαβάζουμε στα έξοδα του Φεβρουαρίου 1915, δεν προορίζονταν για το σπίτι της νύφης: στο χρονικό διάστημα ανάμεσα στους αρραβώνες και το γάμο οι οικογένειες των νέων δέχονταν η καθεμιά συγχαρητήριες επισκέψεις από συγγενείς και φίλους, όπου τα γλυκίσματα είχαν την πρώτη θέση.

Το Πάσχα, εκτός από την παραδοσιακή λαμπάδα και το κέρασμα, ο Παπακώστας δωρίζει τη δεύτερη «σκέπη και κοκάκια», παπούτσια και παντόφλες, είδη που συναντούμε απαραίτητα στα δώρα των αρραβώνων και του γάμου.

«Έξοδα γάμου 1917

διά το εγγητικόν του ιερέως	δρ.	3,45
ψώνια εις Λάρισαν		275
ψώνια εδώ διά καλτσοδέτες, σαπούνι		1,25
διά κοκάκια		20
διά κέρασμα πέμπτην εσπέρας		1
διά 7 πχιάτα, προς 70 λεπ. έκαστον		4,90
έτερα 4 πχιατάκια		1
διά μυσή οκά βούτυρον		4
διά δύο οκ. ρύζι		6
διά 4 οκάδ. τυρί προς 2,50		10
διά 4 οκάδ. κρέας, προς 3	δρ.	33
διά 4 ζεύγη παπούτσια		140
διά εκκλησιαστικά δικαιώματα		7

εις όργανα		10
έτερα λιανόματα την ημέρα του γάμου		2
διά αγιασμόν	λεπ.	50
διά 4 πχιατάκια κλαπέντα τον Καραβασίλην		2,40
διά 100 δράμια πχιτό γλυκό	δρ.	1
μετά 8 ημέρας από του γάμου εις την εκκλησίαν		3,50
τον Παπαριγόριον από στεφανόματα		2
διά κουκιά, Φώτην Χρυσικόν		1,80
διά γιαούρτι		<u>1,30</u>
		531,10».

Στο τελευταίο αυτό μέρος της σημείωσης καταγράφονται τριών τύπων έξοδα: εκείνα που αφορούν στα γαμήλια δώρα της νύφης και είναι τα πιο σημαντικά, εκείνα που αφορούν στο γλέντι στο σπίτι του γαμπρού μετά την τελετή και, τέλος, εκείνα που αφορούν στα έξοδα για την εκκλησία. Σε ό,τι αφορά στα δώρα της νύφης, το μεγαλύτερο μέρος τους αγοράστηκε στη Λάρισα. Σύμφωνα με το έθιμο, ο Παπακώστας δεν πήγε μόνος του, αλλά συνοδεύτηκε από γυναίκες συγγενείς του. Δεν υπάρχει, βεβαίως, γάμος χωρίς δώρα που ανταλλάσσονται, αλλά στη συγκεκριμένη περίπτωση ο Παπακώστας, παρόλο που βρίσκεται κοντά στη βάση της οικονομικής πυραμίδας της Ραψάνης, διέθεσε σημαντικό χρηματικό ποσό σ' αυτή τη διαδικασία: τα έξοδα των δώρων ισοδυναμούν με τα έσοδα από την παραγωγή κουκουλιών της χρονιάς.

Παρότι τα ψώνια που έγιναν στη Λάρισα δεν καταγράφονται αναλυτικά, μπορούμε να υποθέσουμε, έχοντας υπόψη τα κρατούντα έθιμα της εποχής, πως σ' αυτά συμπεριλαμβάνονταν τα παρακάτω: το νυφικό φόρεμα, η σκέπη —τα κοκάκια τα αγόρασε στη Ραψάνη— οι παντόφλες, τα εσώρουχα, οι κάλτσες (τις καλτσοδέτες τις συμπλήρωσε στη Ραψάνη) και άλλα μικροπράγματα. Σ' ό,τι αφορά στα τέσσερα ζεύγη παπούτσια, είναι πολύ πιθανόν να προορίζονται για τα εξής τέσσερα άτομα: Σίγουρα για τη Μαρία και τον Ιωάννη και τα άλλα δύο πιθανότατα για τη μητέρα Χαρίκλεια και την αδελφή του Φανή.

Τα δώρα του γάμου τα πήγε ο ίδιος ο Παπακώστας στο σπίτι της αρραβωνιαστικιάς του την Πέμπτη και της έκανε το «κέρασμα». Μεταξύ των δώρων της νύφης είναι πολύ πιθανό να υπήρχαν και τα δώρα που ο γαμπρός προσφέρει στα πεθερικά, στις κουνιάδες και στους κουνιάδους. Στην περίπτωσή